

IM NOVAE ACERBIUS MUNITIONE
GERMANICAE
TUMULAE STREITA
CVRVLLA KARIBUS Quidam
AD
GYMNASII · ILLVSTRIS
SERENISSIMIS PRINCIPIBVS AC DOMINIS
DOMINONI
E R N E S T O
ITEMQUE
DOMINOTILIS
ERNESTO FRIDERICO

PRINCIPE HEREDITARIO
DVCIBVS SAXONIAE, IVLIAE, CLIVIAE, MONTIVM, AN-
GARIAE ET WESTPHALIAE, LANDGRAVIIS THVRIN-
GIAE, MARCHIONIBVS MISNIAE, PRINCIPALI DIGNI-
TATE COMITIBVS HENNEBERGIAE, COMITIBVS MAR-
CAE ET RAVENSBERGAE, DYNASTIS RAVENSTEI-
NIL, RELIQVA,
HILDBVRGHVSAE CONDITI
SOLENNEM DEDICATIONEM
INVITATIO.

Hist. Saxon.

H.

226,50

9

St. Pauli Bruegel - Hof Frankfurt

IAM NOVA LVCE SECVLVM NOSTRVM
CORVSCAT
TEMPORA SQVALIDA BELLORVMQVE STREPITV
CAEDIBVS RAPINIS INCENDIIS HORRIDA
SVPERAVIMVS
PACIS TRANQVILLITATISQVE SPES PVBLICA
OMNIBVS AFFVLGET
OMNES RECREAT ANIMOSQVE AD PVLCHRA QVAEVIS
ATQVE PRAECLARA RESVMERE IVBET
RECREAT LITTERARVM BONARVMQVE ARTIVM
DOCTORES CVLTORESQVE
ET FELICIORA SAPIENTIAE AC VIRTVTIS INCREMENTA
PROMITTIT
SPEMQVE LITTERATI ORBIS LAETITIAMQVE
AVGET ET EXCITAT
VIRTVTIS ET LITTERARVM STATOR SVMMVS
IDEMQVE EARVM PROMOTOR MVNIFICENTISSIMVS
SERENISSIMVS PRINCEPS AC DOMINVS
DOMINVS
ERNESTVS
SAXONIAE IVLIACI CLIVIAE MONTIVM ANGA-
RIAET WESTPHALIAE DVX
LANDGRAVIS THVRINGIAE MARCHIO MISNIAE
PRINCEPS COMES HENNEBERGIAE COMES MARCHIAE
ET RAVENSBERGAE DYNASTA RAVENSTEINII
RELIQVA
DOMINVS NOSTER LONGE CLEMEN-
TISSIMVS

2VI

QVI
VNA CVM
SERENISSIMO PRINCIPE HEREDE
DOMINO
ERNESTO FRIDERICO
DVCE SAXONIAE IVLIACI CLIVIAE MONTIVM
ANGARIAE ET VVESTPHALIAE
LANDGRAVIO THVRINGIAE MARCHIONE MISNIAE
PRINCIPALI DIGNITATE COMITE HENNEBERGIAE
COMITE MARCAE ET RAVENSBERGAE
DYNASTA RAVENSTEINII
CETERA
EQUESTRI SACRAE CAESAREAE MAIESTATIS
ET PRAEPOTENTVM CONFOEDERATI BELGII ORDINVM
DVCE
DOMINO NOSTRO CLEMEMTISSIMO
NOVO BONAE MENTIS SAPIENTIAE
AC VIRTVTIS DOMICILIO CONSTITVTO
IVVENIBVS OMNIBVS ET ADOLESCENTIBVS INGENVIS
QVOD MAXIMVM PRETIOSISSIMVM QVE
IN OMNI VITA
CENSERI DEBET
MANV LIBERALI OFFERT
STABILITATEM ET INCREMENTA
LITTERIS BONISQVE ARTIBVS
POLL'CETVR
NOMEN SIMVL SVVM
TAM EGREGIO VERAE VIRTVTIS DOCVMENTO
AETERNITATI CONSECRANS

ET

ET POSTERIS QVOD IMITENTVR RELINQVENS.
HOC ERGO LITTERARVM ET VIRTVTIS SACRARIVM
QVOD FELIX FAUSTVMQUE ESSE IVBEAT
SUPREMVM NUMEN

CVM
IVSSV ET AVCTORITATE
SERENISSIMORVM PRINCIPVM
ANTEA MEMORATORVM
NONIS APRILIS HENFEBRIGAE
SOLENNITATI CONSECRANDUM SIT
HOMNES AC SINGULOSI
LITTERARVM FAUTORES AC CVLTORES
QVIVE SAPIENTIAE AC VIRTUTI
PRETIVM VLLVM STATUVNT
UT PRAESENTES ADSINT
ET DICENDA BENEVOLE AVDIANT
EA QVA DECET HUMANITATE AC OBSERVANTIA
ROGAT ATQVE INVITAT

JOANNES FRANCISCVS BVDDEVS
THEOLOGIAE D. EIVSDEMQVE IN ACADEMIA IENENSI
PROFESSOR PUBLICVS
ORDINARIUS.

P. P. HILDBVRGHVSAE FERIA PRIMA PASCHATOS
A. M. DCC XIV,

TE

SERENISSIMI PRINCIPES,
DOMINI CLEMENTISSIMI,
AUDITORES OMNIVM ORDINVM
HONORATISSIMI,

Vm varia sint & rei-
publicae & eccl-
esiae ornamenta pa-
riter ac praesidia,
quibus vtraque &
conseruatur & bo-
nis cumulatur plu-
A rimis

46 (2) 56

rimis, litterarum tamen inter haec
eum tenent locum studia, ut sine
hifice, quod ad veram solidamque
mortalium felicitatem faciat, vix
quidquam recte procedere aut sibi
constare videatur. Siue enim legi-
bus rite constituenda sit respublica,
atque prudenter administranda, siue
armis contra hostium insultus tu-
tanda, siue denique, quae hominum
promouendae saluti inferuant, veri
falsique, in rebus, in quibus sine
summo periculo errare non licet,
obseruato discrimine, rite diiudican-
da, fine litterarum humanarum di-
uinarumque luce, in his omnibus
nihil suscipitur recte, nihil recte per-
agitur. Ponite vobis ante oculos
omnes vitae humanae actus,
omnem publicorum negotiorum
varietatem, omnes plurimarum dif-
ficul-

simi

A

36 (3) 56

ficultatum, quae vbique occurunt,
& ad portum recto itinere tenden-
tibus obstant, ambages; omnes ad-
ministranda reipublicae, homi-
numque salutis promouendae ratio-
nes ac vias percurrite, nullam omni-
no reperietis, quae non ita littera-
rum auxilio indigeat, vt iis si quis
destituatur, in densissimis versetur
tenebris, incertus, quid facere,
quidue omittere debeat.

Atque id cum secum expende-
rent summi quique sapientissimi que
principes, hoc sibi datum cumpri-
mis crediderunt, vt litterarum Itu-
dia diligenter excitarent, alerent,
fouerent, suae non minus gloriae,
hac demum ratione ad secu-
la ventura serosque posteros pro-
pagandae, quam ciuium saluti &
reipublicae commodis consulen-

-019   A 2   tes.

tes. Gentium annales & historico-
rum monumenta docent, inter re-
ges principesque, quos pro magnis
& felicibus sera posteritas reputat,
neminem fuisse, qui non litteris bo-
nisque artibus iustum statuendo
preium, hocce simul beneficio,
omnium, quae cogitari possunt,
maximo, ciuium suorum sibi ob-
strinxit animos. Possemque id Ale-
xandri, Iulii Caesaris, Augusti, Ca-
roli magni, aliorumque demonstra-
re exemplis, nisi superuacuum foret,
in re non dubia argumentis vti non
necessariis. Nec tam sterilis bonae
mentis virtutumque est nostra ae-
tas, vt non hodie quoque extent
summi principes, qui veterum glo-
riae nihil hac quoque in re conce-
dentes, omnes animi ingeniique eo
conferunt vires, vt conseruatis

pro-

36 (5) 58

promotisque egregie litterarum stu-
diis , in animis eorum , in quos tan-
ti beneficij fructus redundat , tro-
paea ob pulsam fugatamque barba-
riem , sibi erigant , quo quis aere
perenniora . Quid vero ceteros
commemorem , cum ante oculos
nobis versentur , non sine intima-
mentis veneratione compellandi ,
Serenissimi Principes ac Domini ,
DN. ERNESTVS , itemque DN. ER-
NESTVS FRIDERICVS , PRINCEPS
HEREDITARIUS , DVCES SAXONIAE , IV-
LIAE , CLIVIAE , MONTIVM , ANGARIAE ET
VVESTPHALIAE , LANDGRAVII THVRIN-
GIAE , MARCHIONES MISNIAE , PRINCIPES
COMITES HENNEBERGIAE , COMITES
MARCHIAE AC RAVENSBERGAE , DY-
NASTAE RAVENSTEINII &c. Domini
nostris longe clementissimi , qui no-
uum bonae mentis domicilium eri-

A 3   gen-

gendo, ex illorum se numero esse, satis demonstrant, quos ob conservata amplificataque litterarum studia, nulla filebit aetas.

Istud vero dum mecum cogito, simulque, quod hodierno die nobis agendum est, animo voluo, maximopere mirari subit, esse hodie homines, qui temporum nostrorum infelicitatem accusant, de neglectis atque prostratis litterarum studiis, tristes atque funestas querelas fundentes, & imminentem barbariem, bonarumque litterarum interitum, lugubri carmine praedicentes. Cumque interdum parum absit, quin & alii, horum vocibus se abripi patientur, dedecoris atque infamiae notam seculo nostro inusturi, operae premium esse puto, omni partium studio procul facessere iusso,

-1793

& A

hanc-

36 (7) se

hancce causam in tam splendido
summorum virorum confessu disce-
ptare. Nec a nostro instituto, aut
diei huius solemnitate hoc alienum,
quo id agitur , vt summorum prin-
cipum erga litteras faudrem & mu-
nificentiam celebremus, qua, si quid
forte detrimenti litterae huc vsque
passae sint, abunde pensabitur.

Prodeant itaque primum , cau-
samque perorent , qui praeterita
laudantes , praesentia fastidientes,
deque felici litterarum successu de-
sperantes , tristia quaevis atque fu-
nesta nobis vaticinantur. Non
enim sine causis grauisfimis in hanc
se ingressos sententiam putant, quae
nunquam illis desunt, qui improba-
re , quod sibi displicet, in animum
inducunt suum. Perlustrate, in-
quiunt, non tam orbem litteratum
vni-

-nsg

yniuersum, quam saltem Germaniam, & oculos mentis circumferente curiosius: vbi sunt hodie isti heroes, Melanchthones, Camerarii, Sturmii, Cafelii, & reliqui, quorum ob humaniorum, quas vocant, litterarum scientiam, & latini sermonis cultum atque nitorem, iam pridem nomina obliuioni fama eripuit, & ad aethera tulit. Eiusmodi viris, in quibus Roma ipsa reuiuiscere videbatur, patria olim abundabat: quorum qui sint similes, vel nulli vel pauci admodum hinc inde conspicuntur. Documento esse ipsa, quae prodeant, doctrinae monumenta, squalore sermonis haud raro horrida, parumque aut cultus aut nitoris praefarentia: cum olim, primis saltem post restauratas cum sacris, litteras, annis, scriptorum elegan-

gantia , si sermonem latinum spe-
ctes , ipsam haud dubio victoriae
euentu , prouocare potuerit Italiam .
Quid vero mirum , inquiunt , tan-
tam vbiique fere conspicivastitatem ,
tam paucos istarum litterarum esse
cultores , cum ipsae illae litterae ,
quae amoenissimum illud ab hu-
manitate nomen trahunt , vilipen-
dantur a plerisque , & nullo plane
habeantur loco . **Quod** si non pror-
fus inique de illis nonnulli sentire
videri velint , agnoscere tandem , il-
los , qui in scholarum umbra degunt ,
adolescentum animos ad eruditio-
nem & sapientiam formaturi , ali-
quid inde aut ornamenti , aut pae-
sidiū capere , at in vitae luce consti-
tutis , rebusque magni momenti ad-
ministrandis admotis , adeo eas nec
vtiles , nec necessarias esse , vt potius

B sint

36 (10) 36

sint dedecori. Eamque ob causam
euenire, quae & praecipua tantae
calamitatis ratio sit, vt ipsis princi-
pibus rerumque dominis istae litte-
rae velut fordeant, vt non tantum
iis imbuere animum, a summo isto,
in quo Deus eos collocauit, rerum
humanarum fastigio, longissime
abesse credant, sed de iis etiam pro-
mouendis conseruandisque parum
sint solliciti, emolumentum quippe,
quod in ecclesiam inde ac rem-
publicam redundat, minus perspe-
ctum habentes. His sublimiorum
disciplinarum doctores adiungunt,
haud infimam ingruentis, quam vo-
cant, barbariei culpam in eos con-
ferentes, quod suis ita intenti sint,
vt, quae ad decus, ad ornamentum,
ad nitorem faciant, parum curent,
immo negligant, contemnant, & in
mini-

36 (ii) 55

minimis ponant. Immo non deesse ex his, inquiunt, qui persuasum iuuenibus cupiant, ad solidam & exquisitam diuinorum humanarumque rerum scientiam, quam eruditionem vocamus, viam patere omnibus, iis etiam, qui in graecis latinisque euoluendis scriptoribus, aut sermone latino ad nitorem ac elegantiam componendo, nec temporis nec operae multum collocauerint.

Atque haec quidem isti, elegantiorum litterarum causam contra nostri, quam putant, temporis iniuitatem agentes, consilio, quod de plerisque credo, non malo, &, si rem in se spectes, minime vituperando. Nec is ego sum, auditores, qui reiiciendas prorsus aut damnandas istas eruditorum hominum querelas censem: audiendas

B 2 po-

potius, ponderandasque accurate,
arbitror, vt, quid veri, quid falsi sub-
fit, diiudicetur, ac dedecoris suspi-
cionem a nostra aetate ita repella-
mus, ne reuera, quod dedecori no-
bis esse poterat, admittamus. Prae-
terea ita existimo, & ita animum
induco meum, quantumuis eximia
nostrī temporis sit felicitas, nos neu-
tiquam extra omne periculum tan-
ta bona, quae vnicē Numinis be-
nignitati imputamus, amittendi, es-
se constitutos. Vt enim rerum,
omnium, ita & litterarum suas esse
vicisitudines, easque nunc efflo-
rescere laetius, & incrementa ca-
pere, mox decrescere iterum, &
obscurari, aut penitus tandem ex-
tingui, nec vni genti ita adfixas esse,
vt non mutata sede ad aliam trans-
uolent, doctis hominibus iam pri-
dem

MS (B) 58

dem obseruatum est. Idque exempla gentium variarum docent. Aegyptii, Chaldae, aliique Asiae populi, maxime vero Graeci, ingenii & litterarum laude longe erant florentissimi. Quicquid artium, quicquid scientiarum, quicquid elegantiae & nitoris cogitari poterat, apud eos deprehendere licebat. At, vbi tantus olim lucis splendor, vbi tanta eruditionis & sapientiae fama, ibi hodie mera caligo, tenebrae, ignorantia, squalor, illuuies, barbaries. Foeda, horrida, inculta omnia, ut pristinae culturae, artis, scientiae, ingenii, nec vestigium ullum superficit; iis contra gentibus, quibus atra nox & densa incumbebat caligo, quas inter Germani vel primum obtinent locum, iam luce clarissima, culturaeque & doctrinae omnis

36 (14) 58

opibus praestantissimis , sese effe-
rentibus. Quod vero aliis contigit,
id nobis quoque contingere posse,
ut existimemus, par est. Et quidni
posset? cum nostri nihilo meliores
mores sint , istarum gentium mori-
bus , quae iusto Numinis iudicio
tantorum bonorum exciderunt pos-
sessione. Quae enim ad instruen-
dam vitam , veritatemque, qua sa-
lus hominum continetur , eruen-
dam , explicandam , & propagan-
dam , ad pietatis porro sanctitatis-
que studium promouendum , re-
gnumque adeo diuinum in nobis
dilatandum & amplificandum com-
parata vnice esse debebant, littera-
rum studia , iis proh dolor ! pleros-
que ad nominis quaerendam glo-
riam , ad ambitionem , ad cupidita-
tes quasuis excitandas , alendas ,
fouen-

46 (15) 56

fouendas , ad serendas lites, discor-
diasque augendas, ad veritatem sub-
inde opprimendam aut obscuran-
dam, & alia vitia, his fœdiora ad-
huc , turpioraque, abusos , ecquis
est , qui ignorat ? **Quodnam maius**
cogitari scelus potest, quam in ma-
ximo illo, quod in nos Deus contu-
lit, beneficio, ea quaerere , quibus
quam vehementissime offendamus,
irritemusque benignissimum Nu-
men ? Quare, si Deus, turpisimum
ingrati animi crimen puniturus, sub-
traheret iterum , quae tam liberali-
ter concessit, & pro ista litterarum
luce, tenebras iterum densissimas
immitteret, nihil faceret , quam
quod facere iure optimo posset,
quodue nos pridem promeritos in-
genue nos fateri oportet. Nec est
profecto, vt tam procul eiusmodi
tem-

tempestatem abesse credamus, quae
 cum diuinarum, humanarum quo-
 que litterarum lucem non tam ob-
 scurare, quam penitus extinguere
 posfit. Horret animus, & intimo
 dolore, nescio quae funesta ecclae-
 siae nostrae praesagiens, perfundi-
 tur, quoties pontificii regni, in quo
 dilatando & amplificando Romani
 antistites, & qui horum addicti
 sunt partibus, nec labori nec sumptu-
 bus parcunt, incrementa cogito.
 Haec enim si Deus non sufflamina-
 uerit (folius enim Dei, non huma-
 narum virium hoc opus est) immi-
 nentemque adeo caliginem disipa-
 uerit, actum est de nobis, & cum
 religione, litteris bonis, artibusque
 egregiis paratum est exilium. Iacti-
 tent namque Romanenses sua in lit-
 teras merita, seque iis, quantum
 velint,

.B.3.1

velint, efferant, praedicent se litterarum statotes & vindices, &, quod illis solenne est, alto nos supercilios contemnunt, prudentibus tamen rerum existimatoribus, virisque utriusque ecclesiae indolem edo-
etis, nunquam persuadebunt, litterarum studiis cum tyrannide & superstitione bene conuenire. Refert erroris & superstitionis, tegi, abscondi, occultari: hinc lucem fugit, tenebras amat, latebras quaerit; adeoque & Romana ecclesia litterarum studia non tam fouet, quam tolerat, sed eo usque tolerat, quo usque impedire potest, ne diuinæ veritati lux inde affundatur, aut superstitionis per ea conturbetur ac labefactetur regnum.

Quem vero haec in finem? Ut ostenderem, non ita nos securos
C esse

esse debere, ac si nullum omnino
litteris, bonisque artibus, immineret
periculum, nec amittere tanta bo-
na, quae tam benigne Deus conces-
sit, iterum possemus. Iam, quod
ad illos attinet, qui nimiū queru-
li, & in nostram aetatem paulo ini-
quiores nobis videntur, iuuabit, ea,
quae antea ex illorum mente com-
memorauimus, aequa ponderare
lance. Enim vero, si nostra rite
aestimemus tempora, litterarum
eam facile deprehendemus faciem,
vt, si vel maxime maioribus nostris
in quibusdam concedamus, in-
plerisque iis nos anteponendi, iu-
stissimas habere causas videamur.
Eundo per praecipua scientiarum,
quibus eruditionis circulus absolu-
tur, genera, demonstrare possem,
doctorum virorum labore & indu-
stria

36 (19) 58

stria ad istud fastigium deducta ple-
raque, simulque methodo tam con-
cinna, tamque perspicue proposita,
ut iuuenibus hodie eo peruenire fa-
cile sit, quorsum olim senibus vix
adspirare licuit. Quodsi quis du-
bitet hac de re, aut refragari audeat,
eum vel illa ipsa ars, quae mentis
cogitata ad veritatem eruendam &
assequendam rite disponere ac in-
struere docet, conticescere iubebit.
Nondum viginti aut triginta elapsi
sunt anni, cum scientia illa longe
nobilissima, qua initiari oportet
omnes, qui ad eruditionis laudem
adspirant, barbararum vocum ter-
riculamentis, & nugarum, ineptia-
rumque, ac vanarum quaestionum
quisquiliis foedata, tam horrida ap-
paruit, vt primo adspectu ingenuas
mentes deterreret, solidiora autem

C 2

appe-

-1509.

appetentes, ieunios nihilo secius, va-
cuosque tantorum, quos promitte-
bat, thesaurorum dimitteret. No-
stra contra aetate, quae ad mentem
instruendam emendandamque, &
ut veritatem rite percipiat aptam,
reddendam pertinent, naeniiis omni-
bus procul facessere iussis, hinc in-
de tam plane, tam sobrie, tam per-
spicue docentur, ut, qui iis non ca-
peretur, eaque parte, qua homo est,
recte vti prompte disceret, vix pro
homine esset reputandus. **Quid** de
morum doctrina, deque ratione
animos mortalium cognoscendi, &
explorandi? quid de naturæ & gen-
tium iure? quid de prudentia, suas
aliorumque, praesertim ciuitatum,
res rite administrandi? quid de re-
rum naturalium scientia, tot tamque
variis solertissimorum hominum ex-
peri-

§§ (21) §§

perimentis mirifice aucta & illustrata? quid de historia omnigena, litteraria cum primis ad fastigium fere perducta, ceterisque, quae enumere longum nimis foret, dicam? Aut ingratissimus mortalium, omnium, aut eorum, quae inter eruditos gesta haetenus sunt, & quotidie geruntur, ignarissimus esset, qui fateri nollet, infinitis accessionibus haec omnia, siue rem ipsam species, lucisque in obscurioribus incrementum, siue modum rationemque concinne, accurate, folide cuncta proponendi, aucta esse ac locupletata. Cumque planior ita iucundiorque ad rerum praestantisimarum cognitionem reddita sit via, plurimique hinc inde in schoulis & academiis extent viri praestantissimi, qui eadem incedant, &

C 3

ad-

25 (11) 58

adiicere adhuc, quae forte defunt,
aut tam pulchris fundamēntis alia
superstruere elaborent; cum maxi-
mus praeterea illorū sit numerus,
qui hisce litteris rite imbūuntur, ea-
rum iterum notitiam ad posteros &
sero ventura secula propagatur, quis
quaeso putet, metuendam hoc tem-
pore barbariem, litterarumque im-
minere interitum? aut quis non mi-
retur, si eiusmodi ab aliis proferri
voces audiat?

At hoc te in dubium vocare
negas, & de eo ~~s~~altem conqueri,
deesse viros latini graecique sermo-
nis fatis gnaros, nec iis imbutos lit-
teris, quae humanitatis commenda-
tionem prae se ferint; tales non
posse nostram ostentare aetatem,
saltem non eo numero, ut superio-
rum ~~temporum~~ felicitatem ad-
aequent.

-br

3

36 (23) 56

aequent. Mihi vero ita sentire liceat,
cum latini sermonis nitor , littera-
rumque elegantiorum , quas a Grae-
cis Romanisque accepimus , cultu-
ra, non tantum decus ingens & or-
namentum adferant , sed & inter
praesidia , quibus ad sublimiorum
rerum cognitionem enitimus, haud
yltimum profecto locum teneant :
non inferiori tamen loco illas artes
scientiasque collocandas, quae men-
tem vitiis liberant, & ad sapientiam
erudiunt, & ad rerum diuinorum
humanarumque notitiam viam sine
ambagibus pandunt. Vnde , quo
diligentius hae excoluntur & per-
poliuntur artes , eo minus barbariei
cuiusdam aut inscitiae notam nostro
inurerere seculo fas est. Quamuis
per Dei gratiam propitiumque fa-
uorem nec hodie desint, qui in hu-
manio-

-EJIO

maniorum litterarum studiis eos fecere progressus, ut, quicquid aut Graecia aut Latium vel nitoris vel elegantiae habuit, in eos contulisse videatur. Quorum licet non adeo multi sint, nullo tamen tempore eorum, quibus hisce litteris perpolire prorsus animum licuit, adeo magnum fuisse numerum, meminisse oportet: cum aliis ingenium, opes aliis, magistri periti copia aliis, aliis aliud quid desit, quo minus eniti ad istud culmen queant, in quo constitutos esse oportet, qui aliorum in hoc genere oculos animosque in se conuertere cupiunt. Variisque ex rationibus euenire potest, ut vno tempore plura simul in vno litterarum genere efflorescant decora ingenia, alio pauciora, ut sculi ideo aut sterilitatem aut infelicitate

cita-

citatem accusare, aut ignauiae vel
barbarie dedecusei adspergere, opus
non sit. Quod si scripta aetatem latu-
ra, nec quaerentia cineres ingenii
monumenta requiras, haec nostro
deesse seculo, is demum inficiatus
fuerit, qui rudis aut expers eorum
omnium est, quae quotidie in or-
bis litterati conspectu geruntur.
Haud pauci ex ipsis illis doctissimis
viris, dum nostri seculi aut infelici-
tatem aut iniquitatem accusant, ser-
monis genere id faciunt tam nitido,
tamque polito, ut, quam verbis ex-
probrant infamiam, eam exemplo suo
statim abstergant. Qui iustum his lit-
teris premium denegant, errant haud
dubio grauiissime, dignique sunt,
qui acriori censura notentur: vellem
vero, ne ex altera parte maius preti-
um exigerent, quam quo reuera aesti-

D

man-

e 900 V

mandae. Tam enim, qui eas vltra,
quam decet, euehunt & praedicant,
in illas iniqui sunt, quam qui depri-
munt, atque contemnunt. Nec in-
ter ipsos principes rerumque domi-
nos, aut ciuilium rerum ministros,
qui dispensandis patriae ac ecclesiae
rebus praesunt, aut sublimiorum
scientiarum doctores, desunt, qui vti-
litatem pretiumque istarum littera-
rum cognitam perspectamque ha-
bentes, aut ipsi eas colunt, aut ef-
florescere & incrementa capere,
vehementer cupiunt: nec dubito,
longe adhuc plures fore, si non haud
pauci eorum, qui istarum litterarum
se magistros & statores profitentur,
eos simul cum iis coniungerent mo-
res, quibus & se ipsos & litteras,
quas colunt, ludibrio omnium at-
que contemptui exponunt. Enim
vero,

vero, auditores, si qui profitentur
 litteras, quas tantopere praedicant,
 humanos mansuetosque homines
 reddere, & ipsi tamen nihil, nisi fe-
 rociam, petulantiam, vanam in-
 eptamque ambitionem, altercandi
 super leuisimis rebus pruritum,
 aliosque mores a virtute non minus,
 quam humanitate omni, alienos,
 prae se ferunt, non est, quod mi-
 rentur, illorum quod non temere
 verbis quis fidem habeat, & cum
 eiusmodi vitae ratione ipsae litterae
 fordeant plurimis, atque vilipendan-
 tur. Hoc si agnoscerent ingenue,
 quibus litterarum istarum decus &
 incrementum curae cordique est,
 & non minorem vitae, quam sermo-
 ni emendando laborem impende-
 rent, utriusque puritatem arctisfi-
 mo vinculo inter se colligantes, tum

36 (28) 36

demum & sibi & litteris recte consulerent, facileque impetrarent, ut suis apud omnes honor, sua iis constaret dignitas. Nec tum illos aut accusare, aut curare magnopere necesse esset, qui, sine latinarum graecarumque litterarum notitia, viam ad rerum diuiniarum humarumque scientiam patere omnibus, asserunt. Eos enim, si hoc sibi velint, quod nihil aut praefidii, aut ornamenti ex his litteris sublimiores scientiae capiant, in errore manifesto versari, nemo non intelligit: si illud, non omnes eodem loco habendos, nec eundem studiorum ordinem ac modum exigendum ab omnibus, sed quid cuiusque ferat institutum, ingenium, aetas, vitaeque conditio, reliqua, dispiciendum sedulo, nihil, quod vituperandum admodum sit, eos

eos afferere , fatendum est ingenue.

Quid vero pluribus verbis aut ambagibus opus? Conticescere omnes, qui nostrae aetatis infelicitatem accusare audent , Serenissimi Principes ac Domini, DOMINVS ERNESTVS, item DN. ERNESTVS FRIDERICVS, PRINCEPS HEREDITARIUS, DVCES SAXONIAE , IVLIAE , CLIVIAE, MONTIVM, ANGARIAE, ET VVESTPHALIAE, LANDGRAVII THVRINGIAE, MARCHIONES MISNIAE, PRINCIPES COMITES HENNEBERGIAE, COMITES MARCAE ET RAVENSBERGAE, DYNASTAE RAVENSTEINII, Domini nostri clementissimi , iubent. Quod enim ab eis heic loci constitutum est bonae mentis sacrarium , litterarumque illustre domicilium , quorsum aliud spectat , quam vt litterae bonaequ

artes magis excitentur, alantur, promoueantur? Est hoc eiusmodi, vt summi & inusitati fauoris, quo litteras, earumque cultores prosequuntur summi Principes, documentum praebeat longe augustissimum, quod nulla fileat aetas, quod omnis loquatur posteritas. Non me fugit, plures iam scholas & academias per Germaniam exsplendescere, vt facile aliquis existimare posset, earum nos laborare copia. At ignoscant mihi, qui ita existimant, quod non prorsus in illorum concedere sententiam queam. De academiis & scholis, in quibus prima litterarum rudimenta traduntur, nihil dicam: ad illas quod attinet, quae medium velut locum tenent, quasue gymnasia dicere solemus, id proprium & peculiare habent, quod ad men-

35 (31) 5

mentes ingenuae pubis, litteris bonis solidius & accuratius, quam vulgo fieri solet, imbuendas, prorsus sint comparatae. His vel maxime opus, ut magis excitentur ingenia, ipsaeque rectius excolantur litterae, omnisque barbaries & illu- uies eliminetur ex finibus nostris, & quam longissime proscribatur. Harum si etiam plures hinc inde existant, hoc inde commodi oritur, quod vnius exemplo altera inflammatur, honesto quodam inter do- centes discentesque diligentiae & virtutis inito certamine. Praeterea, ut non omnis fert omnia tellus, ita ex uno forte gymnasio fructus pro- dire videoas, quos ab altero non temere exspectes; ut alterum iterum, quod sibi vindicet, habere potest: multitudine eo minus improbanda,
quo

-v-

36 (32) 56

quō maius, si quodlibet litterarum
domicilium, quod suum est, diligen-
ter conferat, iis, qui regendae iuuen-
tuti praesunt, in vnum finem con-
spirantibus, inde ad publicam rem,
sacram & ciuilem, commodum
redundat.

Atque haec cum ita sint, nihil
aliud supereft, quam vt ad id, quod
diei huius solemnitas, summi que
principis, totque illustrium magno-
rumque & doctorum virorum pree-
sentia requirit, accedamus. Quod
itaque felix faustumque & ecclesiae
pariter ac orbi litterato, vrbi quo-
que huic & ditioni, salutare & for-
tunatum esse iubeat supremum Nu-
men, Serenissimus Princeps & Do-
minus, Dominus ERNESTVS, vna
cum Serenissimo Principe heredi-
tario ERNESTO FRIDERICO,

oup

DV-

DVCES SAXONIAE, IVLIAE, CLIVIAE, MON-
TIVM, ANGARIAE ET VVESTPHALIAE,
LANDGRAVII THVRINGIAE, MARCHIONES
MISNIAE, PRINCIPES COMITES HENNE-
BERGIAE, COMITES MARCAE ET RAVENS-
BERGAE, DYNATAE RAVENSTEINII, ETC.

Domini nostri longe clementissimi,
hoc omnibus ac singulis, me inter-
prete, notum faciunt, atque publice
declarant, se pro ea, qua pollent in
sua ditione, auctoritate, summaque
potestate, hocce bonae mentis do-
micum, grauisimis de causis, deli-
beratoque consilio constituisse, vt
gymnasium illustre & academicum
esset, in quo omnes litterae, artes,
scientiae, quae in academiis tradi-
& doceri solent, publice tradantur,
doceantur, seque velle, vt ab
omnibus pro tali habeatur, atque
agnoscatur. Quamobrem & iura
omnia, & priuilegia, quibus gymna-
sia illustria & academica fruuntur,
E beni-

benignissime illi, omnibusque, qui professorum munere in illo functuri sunt, non minus & discentibus & bonarum disciplinarum alumnis, concesserunt, & a se concessa, me interprete, significant, publiceque declarant. Ut vero omnes intelligent, cuiusmodi ea priuilegia sint, accede, vir amplissime doctissimeque, Dn. Secretarie & clara voce ea paelege. *

Cum porro scholarum omnium felicitas atque salus in eo consistat, ut docentium munere fungantur viri eruditionis pariter ac virtutis laude florentissimi, qui & liberali doctrina teneras mentes recte imbuant, & virtutis pariter ac sapientiae iis praeeant exemplum, id quoque cumprimis sibi da-

* Recitata hic sunt, gymnasii huius priuilegia, benignitatem serenissimorum conditorum luculentissime demonstrantia, quae alio tempore publicae luci exponentur.

AS (35) 58

datum credidit optimus patriae pa-
ter, idemque Serenissimus Princeps,
Dominus noster clementissimus.
Doctissimos itaque, omniisque litterarum genere cultissimos, praestantisimosque viros, qui professorum, docentiumque munere, in illustri hocce gymnasio fungerentur, munificentia plane singulari, & tanto Principe digna, euocauit, quos priusquam sigillatim compellebant, fidem suam ad munus sibi demandatum ritte obeundum, iure iurando obstringere illos oportet. Accede itaque iterum vir amplissime doctissimeque Dn. Secretarie, & iurisiurandi solennem formulam, qua Serenissimis Principibus fidem suam obstringant, iis praelege. *

Quod itaque iterum felix faustumque, & ecclesiae pariter ac rei-

E 2 publi-

* Hic more consueto, formulaque recepta, fidem suam, noui Professores, Serenissimis Principibus obstrinxerunt.

56 (36) SE

publicae salutare ac fortunatum esse
iubeat supremum Numen , vos
omnes ac singulos, excellentissimi,
nobilissimi , doctissimique , viri ,
speciatim Te

M. GOTTLIEB STOLLIVM, Ligni-
censem Silesium , gymnasii Dire-
torem, & historiarum ac philo-
phiae practicae Professorem publi-
cum,

IOS. MICHAELEM LANGGVTH, Co-
burgo-Francum, iuriū Professo-
rem publicum,

D. DAVID FEHMEL, Leipniza-Mis-
nicum, medicinae & philosophiae
naturalis Professorem publicum,

M. BONIFACIVM HEINRICVM EH-
RENBERGER, Orlamunda-Thurin-
gum , mathefeos & logices Pro-
fessorem publicum,

M. ADAMVM FRIDERICVM LANG-
GVTH,

36 (37) 5

GVTH , Heubachio - Francum ,
theologiae Professorem publicum ,
WOLFGANGVM C H R I S T I A N V M
FÜRST , Damhusa - Francum , orien-
taliū linguarū Prof. publicum ,
MICHAELEM REINMANN , scholae
oppidanae Rectorem designatum ,
eundemque humaniorum littera-
rum Professorem publicum extra-
ordinarium ,
iussu & auctoritate Serenissimorum
Principum ac Dominorum , DOMI-
NI ERNESTI , itemque DN.
ERNESTI FRIDERICI ,
PRINCIPIS HEREDITARII , DVCVM SAXO-
NIAE , IVLIAE , CLIVIAE , MONTIVM , AN-
GARIAE ET WESTPHALIAE , LANDGRAVIO-
RVM THVRINGIAE , MARCHIONVM MIS-
NIAE , PRINCIPVM COMITVM HENNEBER-
GIAE , COMITVM MARCAE ET RAVENS-
BERGAE , DYNASTARVM RAVENSTEINI ,
Dominorum nostrorum longe cle-
men-

mentissimorum, rite vocatos atque constitutos, eorundem Serenissimorum Principum mandato significo atque declaro, &, vt ab omnibus pro talibus habeamini atque agnoscamini, iubeo. Saluete itaque excellentissimi domini Professores, & rem vobis concreditam bene feliciterque gerite.

Speciatim vero nunc ad te, excellentissime amplissimeque vir, Director huius gymnasii grauisime, mea se conuertit oratio. Tuae enim praecipuae in illustri hocce gymnasio erunt partes. Tibi provinciam cuncta dirigendi, commodisque gymnasii prudenter prospiciendi, qua erga te est propensissima voluntate Serenissimus Princeps, Dominus noster clementissimus, demandauit. Ut itaque scias,

quae

26 (39) 5

quae tuarum in amplissimo hocce
munere futura sint partium, accede
ad me, & insignia gymnasii Sere-
nissimi Principis nomine tibi tra-
denda, accipe.

Primo itaque *statutorum librum*
tibi trado, vt scias, quibus legibus
litteraria haecce respublica sit ad-
ministranda. Leges sunt anima rei-
publicae, sine quibus nulla consi-
stere societas potest: quin protinus
collabascere & interire amplissimas
ciuitates oportet, si leges sustuleris.
Leges autem etiam optimae sanctis-
simaeque parum profunt, nisi quam
diligentissime feruentur. Tui ita-
que muneric erit, sanctissime hasce
leges custodire, seduloque dispicere,
ne temere a quoquam migrantur,
saltem, ne quis impune eas migrare
audeat. Ignotum quoque Tibi non
est,

36 (40) 56

est, quanta vis sit exempli, cum
exemplis magis, quam legibus, ple-
riue mortalium moueantur. Tui
itaque etiam esse officii, facile intel-
liges, in seruandis legibus exemplum
praeire reliquis, ut habeant, quod
imitentur, quod sequantur, & ad
quod suos componant mores.

Trado praeterea *gymnasii album*,
ut nomina ei inscribant, qui in
gymnasii huius disciplinam recipi
cupiunt. Dabis vero operam, ut
non nisi digni & idonei recipiantur,
reiectis ceteris. Probatis moribus
esse oportet adolescentes, qui inge-
nuis litteris imbui cupiunt; sed ido-
neos quoque, qui capere queant,
quae ex legum praescripto, in aca-
demico hocce gymnasio sunt tra-
denda. Tui itaque etiam erit officii,
omnes accurate nosse, eorumque
inge-

36 (41) SE

ingenia & profectus exploratos te-
nere, vt omnium commodis, prout
cuiusque indoles & status postulat,
consulere queas.

Sed *sigillum* quoque *gymnasii*
tibi trado, summa fide & sanctita-
te a te custodiendum, sed caute,
quoque atque circumspicte adhi-
bendum, vt iis, quae rite decreta
sunt atque sancta, aut *gymnasii* no-
mine significanda, atque indicanda
publice, sua constet auctoritas,
si sigillo hocce munita appareant.
Ne itaque vlla ratione sanctitas eius
violetur, aut iis confirmandis adsu-
matur, quae non sunt e re *gymna-*
sii, aut dedecus forte ac ignomi-
niā, non laudem aut ornamentum
adferunt, diligenter summaque indu-
stria despicerē, tuum erit. Deni-
que & *claves* tibi trado, quibus

F ape-

aperire atque claudere auditorium possis, adeoque dispicere, vt non alii potestatem docendi sibi vindicent, quam quibus eandem Serenissimi Principes, Domini nostri clementissimi, concesserunt.

Cumque ea rerum humanarum sit conditio, vt bonis & ingenuis prauis subinde sint intermixti, iuuenumque lubrica adhuc aetas sit, vt a recto facile aberrent tramite, nec sui semper memores sint officii, nisi seuerioribus quandoque animaduersiōnibus petulantia eorum refrenetur, en! *claves quoque carceris his adiunctas scias.* Tui itaque officii erit, eos, qui, quae suarum sunt partium, rite non administrant, primo commonefactionibus & adhortationibus corrigere, & in rectam reducere viam; quod si vero his parum

-98-

E

pro-

26 (43) 56

proficiatur, acrioribusque remediis
opus fit, carceris poena, pro crimi-
nis grauitate infligenda, coērcean-
tur, vt sapere discant, quibus desi-
pere volupe fuerit: proscribendi tan-
dem prorsus, & ceu putrida mem-
bra resecandi & eiiciendi, qui omni
castigatione insuper habita, in pra-
uiae vitae instituto perseuerant, &
cum bona mente in gratiam redire
nolunt. De tua autem, vir excellen-
tissime, iam ceteroquin satis per-
suasi sumus prudentia, cum seueri-
tate lenitatem ita te coniuncturum,
vt suum vtrique temperamentum
constet, ne feueritate deterreantur
a litterarum studiis bonae mentes,
nec lenitate corruptantur mores,
& scholaistica disciplina soluatur,
quippe quod litterarum domiciliis
non potest non ultimam adferre
perniciem.

F 2

Ad

Ad vos autem, quod attinet, reliqui Professores excellentissimi, ut vestri vos admoneam officii, supernacaneum esse, existimo. Vos enim prae reliquis elegerunt, quos amplissimis hisce muneribus praeficerent, Serenissimi Principes, Domini nostri clementissimi, quod non eruditione saltem singulari vos praestantes, sed iis quoque virtutibus abunde instructos nossent, quibus ornatos esse decet, qui iuuentuti viam ad sapientiam & eruditionem rite monstrare cupiunt. Ipsimet intelligitis, principem praecipuamque virtutum omnium, veram minime que fucatam esse pietatem, qua Deum sancte colimus, eiusque ubique voluntati morem diligenter gerimus. Hoc si vobis quoque ferio constitutum sit, ut nullus plane

bA

E

.misio dubi-

(45)

dubito; primo quidem de gratia,
fauore & benedictione Numinis
certi esse poteritis. Paulus serit,
Apollo irrigat, sed Deus dat incre-
mentum. Sine Numinis itaque be-
nedictione nihil recte procedit: vt
hanc illi solum, qui Deum rite co-
lunt, sibi promittere possunt. Dein-
de, haec pietas vos impellet, vt quis-
que, quod suarum est partium, stre-
nue agat, in id vnicē intentus, vt
scholaſtice pubis commoda inge-
nue promoueat. Labore & diligen-
tia ea etiam superari possunt, quae
ceteroquin supra hominum vires po-
fita videntur. Pietas vera vos
etiam ad mutuum amorem & con-
cordiam incitabit, quippe qua
Deo nihil gratius, nihil est iu-
cundius, nihil etiam profecto
ad scholarum & academiarum com-

-1153

F 3

moda

moda promouenda aut aptius, aut
accommodatius. Immo vestris ipsi-
met hoc ipso consuletis commodis,
cum nihil tristius aut acerbius sit,
aut plus taedii in vita humana adfe-
rat, quam collegarum odium, liuor,
inuidia, & quae hinc oriuntur, dis-
cordiae & dissensiones. Denique
si Deum rite colatis & amietis, quod
pietatis opus est, id sedulo agetis,
ut vitae non minus sanctitate mo-
rumque puritate, quam praecepsit
eos, qui vestrae se committent disci-
plinae, ad veram sapientiam perdu-
catis. Exemplis longe facilius iu-
uenum animi fleuntur, quam le-
gibus. Vitaque doctorum publi-
corum in scholis & academiis cy-
nosura est, ad quam animi mores-
que iuuenum conuertuntur & diri-
guntur, indeque semper, quod imi-

sbom

& I

ten-

56 (47) 50

tentur, moribusque suis exprimant,
capiunt. Haec si probe obseruaue-
ritis, non Deo modo vos probabi-
tis, sed Serenissimorum quoque
Principum, Dominorum nostrorum
clementissimorum, magis magisque
vobis conciliabitis fauorem.

Vltimo tandem loco ad id acce-
dimus, quod primum praecipuum
que est, precibus deuotissimis no-
uum hocce bonae mentis domici-
lium Deo praeponenti commendan-
turi. Tibi itaque, o aeterne & be-
nignissime Deus! gratias, quas ani-
mo concipere possumus, agimus
maximas, pro tantis tamque innu-
meris, quibus nos cumulas, benefi-
ciis. Quod enim pulsis errorum,
tenebris, clarissima euangelii lux
emersit, eademque, quod hodie
adhuc exsplendescit, & inteme-
rata

rata inter nos conseruatir, tuo vniuersitate fauori propitio grata mente imputamus. Tui muneris, tuumque beneficium est, quod scholae & académiae subinde constituuntur, & constitutae foueantur, augeanturue, vt in iis cum litteris artibus que bonis, vera euangelii doctrina inculcetur, defendatur, & ad posteros propagetur. Tu principibus rerumque dominis hanc mentem inspiras, vt se vero ecclesiae tuae nutritores demonstrent. Tu eandem Serenissimis Principibus, Dominis nostris clementissimis inspirasti, vt nouum hocce litterarum sacrarum erigerent constituerentque. Tibi, benignissime pater, omnis hoc quoque nomine debetur laus, honor omnis, omnisque gloria. Te vero etiam rogamus supplices, vt hoc-

(49) §

ce litterarum domicilium quam clementissime consilues, protegas, tuearis, prosperosque in omnibus, quae ad tui nominis gloriam suscipientur, largiaris successus. Docentium pariter ac dissentium animos tui spiritus gratia largissime reple, omniaque illorum dicta, facta, cogitata dirige, ut, quicquid suscepint, ad tui nominis gloriam, regnumque tui, quod inter mortales constituiisti, incrementum & amplificationem tendat. Efflorescat tua gratia haecce sapientiae & virtutis sedes, incrementisque nouis quotidie augeatur, sitque officina instru-
ctissima, ex qua nunquam non prodeant iuvenes omni eruditionis & virtutis genere, cum primis vera & solli

G

non

non fucata pietate ornati, qui ec-
clesiae & reipublicae utilem nauent
aliquando operam. Infernalis genii
potenter repelle insultus, ne, quae
salubriter constituta sunt, contur-
bet, aut impedit, quae ad optimum
finem sunt comparata; quae
vero tuo honori hominumque sa-
luti promouendae inferuiunt, remo-
tis obstaculis omnibus, feliciter
prospereque fluere iube. Cumpri-
mis auctores conditoresque huius
gymnasii munificentissimos, Sere-
nissimos Principes, cum tota domo
Serenissima, tuae gratiae, tuoque hu-
millimis precibus commendamus
fauori. Serua optimos Principes,
qui suam pietatem tam luculento
documento testatam fecere: serua
illos,

¶ (1) ¶

illos, & saluos incolumesque quam
diutissime praesta, vt curae suae &
munificentiae fructus vberrimos ex
hacce litterarum sede percipient.
Omni eos domumque eorum sere-
nissimam felicitatis genere cumula,
& aduersa quaevis ac noxia ab illis
auerte, vt votorum suorum ad tuae
voluntatis nutum conceptorum
compoetes, seri tandem in coelum
redeant, in beatorum numero, aeter-
no gaudio & ineffabili voluptate
perfundendi. Exaudi hasce preces
nostras, o benignissime pater! exau-
di preces, quas in posterum quo-
que doctores & alumni huius
gymnasii ad te allegaturi sunt,
exaudi ciuium omnium, omnium-
que huius vrbis incolarum preces,

G 2

&

¶ (52) ¶
& vota, quae tu monstra, tuum illorum
pietas, pro optimorum Principium
salute, pro gymnasii huius per-
ennitate, & incrementis nun-
cupat, rata esse iube!

